مقاله پژوهشی
مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
دوره ۲۰، اسفند ۱۴۰۰، ۱۲۲۲-۱۲۰۹

الگوی تحلیل مسیر گرایش به اعتیاد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان پسر: یک مطالعه توصیفی

تقی اکبری[۱]، مرتضی جاویدپور[۲]، امیرحسین شعبانیان[۳]

دریافت مقاله: ۰۰/۰۲/۱۲ ارسال مقاله به نویسنده جهت اصلاح: ۰۰/۰۵/۰۲ دریافت اصلاحیه از نویسنده: ۰۰/۰۹/۲۰ پذیرش مقاله: ۰۰/۰۹/۲۲

چکیده

زمینه و هدف: نوجوانی دوره بحرانی برای شروع اعتیاد و اختلالات روان‌شناختی است. پژوهش حاضر با هدف تعیین الگوی تحلیل مسیر گرایش به اعتیاد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان پسر انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: در این توصیفی، جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بودند. از این جامعه، نمونه‌ای به حجم ۲۰۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب و به پرسش‌نامه‌های گرایش به اعتیاد، حس انسجام و دشواری در تنظیم هیجان پاسخ دادند. داده‌های به‌دست آمده با استفاده از آزمون همبستگی Pearson و مدل‌یابی تحلیل مسیر تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که گرایش به اعتیاد با نمره کل حس انسجام (r=۰/۴۲، p<۰/۰۰۱) و مؤلفه‌های ادراک‌پذیری (r=۰/۴۱، p<۰/۰۰۱)، مهارپذیری (r=۰/۱۸، p<۰/۰۵) و معناداری (r=۰/۳۸، p<۰/۰۰۱) ارتباط منفی و با نمره کل دشواری در تنظیم هیجان (r=۰/۶۲، p<۰/۰۰۱) ارتباط مثبت دارد. هم‌چنین دشواری در تنظیم هیجان با نمره کل حس انسجام (r=۰/۲۸، p<۰/۰۰۱)، مؤلفه‌های ادراک‌پذیری (r=۰/۲۶، p<۰/۰۰۱) و معناداری (r=۰/۳۵، p<۰/۰۰۱) ارتباط منفی دارد. شاخص‌های بر ارزش مدل نیز تأثیر حس انسجام بر گرایش به اعتیاد با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان را تأیید نمود.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج این پژوهش از لحاظ کاربردی برگزاری کارگاه‌های آموزشی در حوزه اعتیاد و عوارض آن با آموزش مدیریت هیجان به دانش آموزان نوجوان توسط مشاوران مدارس و برنامه ریزان سلامت روان پیشنهاد می‌گردد.

واژه‌های کلیدی: اعتیاد، حس انسجام، دشواری در تنظیم هیجان، نوجوانان

۱- (نویسنده مسئول) دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
تلفن: ۳۱۵۰۵۶۲۰-۰۴۵، دورنگار: ۳۱۵۰۵۶۲۰-۰۴۵ پست الکترونیکی: Akbari-ta@uma.ac.ir
۲- دانشجوی دکترای تخصصی مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل
۳- کارشناس ارشد علوم اجتماعی، کارشناس تحقیقات آموزش

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]

[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

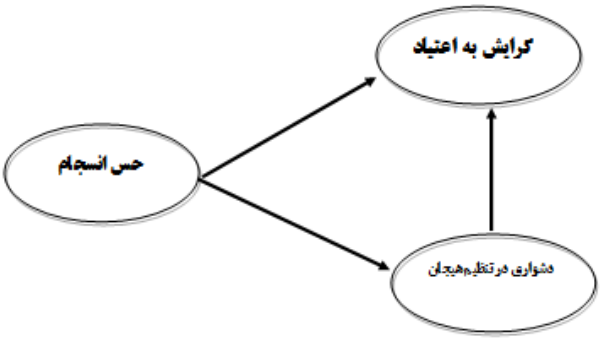
مقدمه

نوجوانی (Adolescence) از نظر شروع احتمالی سوءمصرف مواد مخدر دوره خاص و آسیب‌پذیر است [۱]. نوجوانی یک مرحله رشدی تکاملی است که با تغییرات هورمونی، فیزیولوژیکی، عصبی و رفتاری مشهود است و تغییرات رفتاری با ویژگی‌های نوجوانی، از جمله افزایش تعامل با همسالان و افزایش ریسک‌پذیری و گرایش به رفتارهای پرخطر همراه است [۲]. مطالعات شیوع‌شناسی نشان داده است افرادی که در دوران نوجوانی به‌صورت آزمایشی شروع به سوءمصرف مواد می‌کنند، در آینده بیش‌تر دچار اختلال در مصرف مواد می‌شوند و سن بلوغ زودترین زمان شروع استفاده آن‌ها از مواد و بزرگ‌ترین احتمال وابستگی آن‌ها در بزرگ‌سالی می‌باشد [۳].

به نظر می‌رسد یکی از متغیرهای که در گرایش به اعتیاد نوجوانان نقش دارد حس انسجام (Sense of cohesion) می‌باشد. نظریه حس انسجام با هدف توصیف چگونگی توانایی انسان‌ها در مواجهه با عوامل استرس‌زا در زندگی روزمره است [۴]. این ویژگی‌ها، تمرکز فرد را در مورد منابع مانند توانایی‌ها و مهارت‌ها قرار می‌دهند [۵]. حس انسجام به عنوان یک جهت‌یابی کلی بر پایه اعتماد فراگیر شخص تعریف شده است، به صورتی که محرکات بیرونی و درونی ساختاریافته و قابل پیش‌بینی‌اند. منابع مورد نیاز برای روبه‌رو شدن با این نیازها در دسترس‌اند و این‌که این نیازها به عنوان چالش‌هایی که قابل سرمایه‌گذاری و مدیریت هستند در نظر گرفته می‌شوند [۶]. مفهوم اصلی این نظریه از سه مؤلفه فرعی تشکیل شده است: ادراک‌پذیری (آمادگی فرد برای ادراک جهان)، مهارپذیری (ادراک کافی از منابع درونی و بیرونی محرک‌های خارجی) و معناداری (ادراک چالش) [۴]. مطالعات نشان داده‌اند که حس انسجام به عنوان متغیر میانجی بر روی گرایش به مصرف مواد مخدر تأثیر دارد [۸-۷] و در درگیر نشدن نوجوانان در مصرف دخانیات و نوشیدنی‌های الکلی نقش دارد [۹]. حس انسجام بالاتر به سلامت روان بالاتر، تأثیر منفی پایین و افسردگی پایین‌تر مربوط می‌شد [۱۱-۱۰].

یکی از عواملی که به عنوان متغیر میانجی مورد توجه زیادی قرار گرفته است دشواری در تنظیم هیجان می‌باشد، علاوه بر این شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که حالات هیجانی منفی و استفاده ناکارآمد از راهبردهای تنظیم هیجانات، عوامل اصلی گرایش به اعتیاد و مصرف مواد می‌باشد [۱۲]. تنظیم هیجان به عنوان فرآیندی که افراد برای مدیریت تجربه هیجانات درونی خود و بیان هیجانات بیرونی استفاده می‌کنند، تعریف شده است [۱۳]. دشواری در تنظیم هیجان (Difficulties in emotion regulation) بر ایجاد اختلال در مصرف مواد، شدت آن، دوره، نتایج درمانی و عود بیماری تأثیر می‌گذارد [۱۴]. دشواری در تنظیم هیجان به عنوان عاملی در نظر گرفته شده است که احتمال بروز رفتارهای پرخطر در جوانان و نوجوانان را افزایش می‌دهد [۱۵]. استفاده از مواد یکی از انواع این رفتارهای پر خطر است [۱۶]. یافته‌های Liese و همکاران نشان داد که تنظیم هیجانات پیش‌بینی کننده کلیه رفتارهای اعتیادآور ارزیابی شده از جمله مصرف الکل و مواد مخدر، اختلال قمار، اعتیاد به بازی‌های ویدئویی و استفاده اعتیادی از اینترنت است [۱۷]. از طرفی با توجه به این‌که پیش‌گیری بهتر از

درمان می‌باشد و برای جلوگیری از یک معضل همانند اعتیاد شناسایی فاکتورهای مؤثر بر اعتیاد ضروری می‌باشد، زیرا که شناسایی عامل هادی مؤثر در یک پدیده قدرت پیش‌بینی را راحت کرده و مسئولین و صاحب‌نظران را جهت پیش‌گیری اولیه و تدوین پروتکل‌های آموزشی برای افراد در معرض خطر یاری خواهد داد [۱۸]. بر این اساس به نظر می‌رسد متغیرهای روان‌شناختی پژوهش حاضر (پیش‌بین و ملاک و میانجی‌گری) تاکنون در کنار هم در بین دانش آموزان مورد بررسی قرار نگرفته است. در نتیجه پژوهش حاضر با هدف تعیین الگوی تحلیل مسیر گرایش به اعتیاد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان پسر در قالب مدل مفهومی زیر انجام گرفت (شکل ۱).

شکل ۱- مدل مفهومی الگوی تحلیل مسیر گرایش به اعتیاد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان پسر در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع توصیفی است که در قالب تحلیل مسیر انجام گرفت. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ تشکیل دادند. از آن‌جایی که به‌زعم بسیاری از پژوهش‌گران حداقل حجم نمونه لازم در مدل‌های ساختاری ۲۰۰ می‌باشد [۱۹]، حجم نمونه در پژوهش حاضر نیز با در نظر گرفتن احتمالی پاسخ ندادن بعضی از آزمودنی‌ها به سؤالات، ۲۲۰ نفر در نظر گرفته شد که بعد از حذف داده‌های غیرطبیعی، ۲۰۰ پرسش‌نامه وارد تحلیل آماری شد.

روش نمونه‌گیری مورد استفاده نیز نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای بود. روش جمع‌آوری اطلاعات به این صورت بود که بعد از اخذ مجوز از دانشگاه محقق اردبیلی به اداره آموزش و پرورش شهرستان اردبیل مراجعه و بعد از موافقت اداره آموزش‌وپرورش و ارائه مجوز لازم برای همکاری، ابتدا لیست تمامی مدارس دولتی پسرانه دوره دوم متوسطه اردبیل در نیم‌سال دوم سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ را تهیه و دو مدرسه از بین آن‌ها با روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شد و سپس از بین مدارس منتخب، کلاس‌هایی انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفتند.

جمع‌آوری داده‌ها به روش میدانی انجام شد، به این صورت که پژوهش‌گر با حضور در مدارس و کلاس ابتدا هدف تحقیق برای آن‌ها بیان و سپس از آن‌ها درخواست شد به پرسش‌نامه‌ها که در دو بخش، بخش اول شامل اطلاعات جمعیت شناختی (سن، شغل پدر و وضعیت اقتصادی) بود و بخش دوم شامل پرسش‌نامه‌های گرایش به اعتیاد، دشواری در تنظیم هیجان و حس انسجام بود، پاسخ دهند. معیارهای ورود تمایل به شرکت در پژوهش و دانش‌آموز بودن و معیار خروج عدم تمایل به شرکت در پژوهش بود. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی، قبل از اجرای پژوهش حاضر به همه آزمودنی‌ها اطمینان داده شد که تمام اطلاعات آن‌ها محرمانه

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

حفظ می‌شود و در هیچ یک از مراحل جمع‌آوری داده‌ها، ورود داده‌ها و تهیه گزارش نهایی، اطلاعات آن‌ها فاش نشده و در اختیار هیچ شخص حقیقی یا حقوقی قرار نخواهد نگرفت.

به منظور گردآوری داده‌ها از سه پرسش‌نامه به شرح زیر استفاده شد:

۱- پرسش‌نامه آمادگی به اعتیاد (Addiction readiness questionnaire): این پرسش‌نامه، پرسش‌نامه ایرانی آمادگی به اعتیاد است که با توجه به شرایط روانی-اجتماعی جامعه ایرانی توسط Zargar و همکاران ساخته شد [۲۰]. این پرسش‌نامه از دو عامل تشکیل شده و دارای ۳۶ ماده به اضافه ۵ ماده دروغ‌سنج می‌باشد. نمره‌گذاری هر سؤال بر روی یک طیف لیکرت از صفر (کاملاً مخالفم) تا ۳ (کاملاً موافقم) می‌باشد. البته این شیوه نمره‌گذاری در سؤالات شماره ۶، ۱۲، ۱۵ و ۲۱ معکوس خواهد شد. حداقل نمره در این پرسش‌نامه صفر و حداکثر نمره ۱۰۸ می‌باشد و هر چه فرد نمره بالاتری در این پرسش‌نامه اخذ کند دارای گرایش به اعتیاد بیش‌تری می‌باشد. در پژوهش Zargar و همکاران (۱۳۸۷) جهت محاسبه روایی این پرسش‌نامه از دو روش استفاده شد. در روایی ملاکی، پرسش‌نامه آمادگی به اعتیاد، دو گروه معتاد و غیرمعتاد را به‌خوبی از یک‌دیگر تمییز داده است. پایایی پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شد که در حد مطلوب می‌باشد [۲۰]. ضریب پایایی پرسش‌نامه در مطالعه حاضر ۰/۸۱ به دست آمد.

۲- پرسش‌نامه دشواری در تنظیم هیجانی (Difficulty in emotional regulation questionnaire): این پرسش‌نامه توسط Gratz و همکارش ساخته شده و یک شاخص خودگزارشی است که برای ارزیابی دشواری در تنظیم هیجانی به شکل جامع‌تر نسبت به ابزارهای موجود در این زمینه طراحی گردیده است. این پرسش‌نامه دارای ۳۶ سؤال و شش عامل و بر اساس پرسش‌نامه پنج درجه‌ای لیکرت درجه‌بندی شده است که نمرات بالاتر از ۱۱۰ نشان دهنده دشواری بیش‌تر در تنظیم هیجانی است. عامل‌ها که عبارت‌اند از: عامل اول عدم پذیرش پاسخ‌های هیجانی با ۶ سؤال، عامل دوم دشواری در انجام رفتار هدف‌مند با ۵ سؤال، عامل سوم دشواری در کنترل تکانه با ۶ سؤال، عامل چهارم فقدان آگاهی هیجانی با ۶ سؤال، عامل پنجم دسترسی محدود به راهبردهای تنظیم هیجانی با ۸ سؤال و عامل ششم فقدان شفافیت هیجانی با ۵ سؤال در نظر گرفته شده است. سؤالات ۲۴، ۳۴، ۲۲، ۱، ۲، ۶، ۷۸، ۱۰، ۱۷، ۲۰ دارای نمره‌گذاری معکوس می‌باشند. Gratz و Roemer روایی این پرسش‌نامه را ۰/۹۳ و آلفای کرونباخ آن را ۰/۸۰ گزارش کردند [۲۱]. ضریب پایایی پرسش‌نامه در مطالعه حاضر به ترتیب ۰/۶۰ برای عدم پذیرش پاسخ‌های هیجانی، ۰/۶۲ برای دشواری در انجام رفتار هدف‌مند، ۰/۶۳ برای دشواری در کنترل تکانه و ۰/۶۵ برای فقدان آگاهی هیجانی ۰/۶۷ برای دسترسی محدود به راهبردهای تنظیم هیجانی و برای نمره کل دشواری در تنظیم هیجانی ۰/۷۹ به دست آمد.

۳- پرسش‌نامه حس انسجام (Sense of cohesion questionnaire): نسخه کوتاه پرسش‌نامه حس انسجام توسط Antonovsky طراحی شده است این پرسش‌نامه ۱۳

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

سؤال در یک طیف لیکرت ۷ درجه‌ای به ارزیابی نظر پاسخ گویان می‌پردازد و شامل سه خرده مقیاس ادراک‌پذیری (توانایی ادراک)، مهارپذیری (قابلیت کنترل) و معناداری (قابل فهم) است. گویه‌های شماره ۱، ۲، ۳، ۵ و ۷ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شود. نمره‌گذاری از ۱۳ تا ۹۱ است که نمره بالاتر بیان‌گر حس انسجام قوی‌تر است. در این ابزار نمره ۱۳ تا ۶۳ بیانگر حس انسجام پایین، نمره ۶۴ تا ۷۹ نشانه حس انسجام متوسط و نمره ۸۰ تا ۹۱ حس انسجام بالا را نشان می‌دهد [۴]. در ۱۲۷ مطالعه انجام شده آلفای کرونباخ حس انسجام از ۰/۷۰ تا ۰/۹۲ به تأیید رسیده است [۲۲]. در ایران Mahammadzadeh و همکاران پرسش‌نامه مذکور را هنجاریابی کردند که آلفای کرونباخ پرسش‌نامه در دانشجویان پسر و دختر به ترتیب ۰/۷۵ و ۰/۷۸ و روایی هم‌زمان این پرسش‌نامه با پرسش‌نامه ۴۵ سؤالی سرسختی روان‌شناختی ۰/۵۴ به دست آمد [۲۳]. ضریب پایایی پرسش‌نامه در مطالعه حاضر به ترتیب ۰/۶۵ برای ادراک‌پذیری، ۰/۷۹ برای مهارپذیری، ۰/۶۳ برای معناداری و برای نمره کل حس انسجام ۰/۸۷ به دست آمد.

داده‌های جمع‌آوری شده در این پژوهش با استفاده از ابزارهای آمار توصیفی چون میانگین و انحراف معیار و از آزمون‌های همبستگی Pearson با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۵ و مدل‌یابی تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزار Lisrel نسخه ۸/۸ تحلیل شد. سطح معنی‌داری در آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

نتایج

تعداد ۲۰۰ دانش‌آموز پسر مشغول به تحصیل با میانگین سنی ۱۵/۸۹ و انحراف معیار ۰/۵۱ سال در این پژوهش شرکت داشتند. از لحاظ وضعیت اقتصادی، ۶۵ نفر (۳۲/۵ درصد) خوب، ۱۰۵ نفر (۵۲/۵ درصد) متوسط و ۳۰ نفر (۱۵ درصد) ضعیف گزارش دادند و از لحاظ شغل والدین، ۸۰ نفر (۴۰ درصد) دولتی، ۹۵ نفر (۴۷/۵ درصد) آزاد، ۲۵ نفر (۱۲/۵ درصد) بی‌کار بودند. جدول ۱ میانگین و انحراف معیار متغیرهای گرایش به اعتیاد، حس انسجام و دشواری در تنظیم هیجان را نشان می‌دهد.

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار متغیرهای گرایش به اعتیاد، دشواری در تنظیم هیجان و حس انسجام در نوجوانان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (n =۲۰۰)

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	متغیرها	میانگین	انحراف معیار
حس انسجام (نمره کل)	۴۹/۷۴	۹/۷۰	دشواری در انجام رفتار هدف‌مند	۲۲/۲۸	۳/۹۵
ادراک‌پذیری	۱۴/۷۹	۴/۰۴	دشواری در کنترل تکانه	۲۲/۰۶	۴/۰۲
مهارپذیری	۱۹/۶۷	۴/۶۱	فقدان آگاهی هیجانی	۲۱/۲۵	۴/۳۳
معناداری	۱۵/۲۷	۴/۲۳	راهبردهای تنظیم هیجانی	۲۱/۸۱	۳/۹۳
دشواری در تنظیم هیجان (نمره کل)	۱۳۱/۶۳	۱۷/۰۲	فقدان شفافیت هیجانی	۲۵/۲۶	۴/۵۷
عدم پذیرش پاسخ هیجانی	۲۲/۵۸	۴/۲۶	گرایش به اعتیاد	۷۲/۸۲	۱۷/۴۱

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

نتایج ضریب همبستگی در جدول ۲ نشان می‌دهد که گرایش به اعتیاد با نمره کل حس انسجام و مؤلفه‌های ادراک پذیری، مهارپذیری و معناداری ارتباط منفی و با نمره کل دشواری در تنظیم هیجان ارتباط مثبت دارد. هم‌چنین دشواری در تنظیم هیجان با نمره کل حس انسجام، مؤلفه های ادراک‌پذیری و معناداری ارتباط منفی دارد (p<۰/۰۰۱).

جدول ۲- ضرایب همبستگی نمرات آزمودنی‌ها در متغیرهای گرایش به اعتیاد، دشواری در تنظیم هیجان و حس انسجام در نوجوانان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (n =۲۰۰)

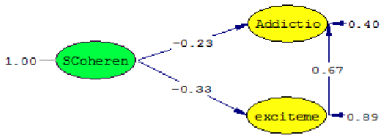
متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
حس انسجام (۱)	۱					
ادراک‌پذیری (۲)	۰/۹۸**	۱				
مهارپذیری (۳)	۰/۴۰**	۰/۲۸**	۱			
معناداری (۴)	۰/۶۵**	۰/۵۵**	۰/۱۸**	۱		
دشواری در هیجان (۵)	-۰/۲۸**	-۰/۲۶**	۰/۰۱۷	-۰/۳۵**	۱	
گرایش به اعتیاد (۶)	-۰/۴۲**	-۰/۴۱**	-۰/۱۸*	۰/۳۸**	۰/۶۲**	۱

آزمون همبستگی Pearson، p<۰/۰۱**، p<۰/۰۵* به عنوان همبستگی معنی‌دار

قبل از تحلیل داده‌ها و برای اطمینان از این‌که داده‌های این پژوهش مفروضه‌های زیربنایی مدل‌یابی (تحلیل مسیر) را برآورد می‌کنند، چند مفروضه اصلی تحلیل مسیر شامل داده های گمشده (Missing)، نرمال بودن (Normality) و هم خطی چندگانه (Multicollinearity) مورد بررسی قرار گرفتند و داده‌های گمشده حذف شدند. در پژوهش حاضر جهت نرمال بودن متغیرها از آزمون ناپارامتریک Kolmogorov-Smirnov استفاده گردید که نتایج آن نشان داد که داده‌ها دارای توزیع نرمال بودند (p>۰/۰۵) و هم خطی چندگانه بین متغیرها با استفاده از آماره تحمل (Tolerance) و عامل تورم واریانس (Variance inflation factor) مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که ارزش‌های تحمل به دست آمده برای متغیرها بالای ۰/۱۰ هستند و نشان دهنده عدم وجود هم‌خطی چندگانه قابل ملاحظه بین متغیرها است و هم‌چنین مقدار عامل تورم واریانس به دست آمده برای متغیرها کوچک‌تر از ۱۰ بودند که نشان دهنده عدم وجود هم‌خطی چندگانه قابل توجه بین متغیرها است.

شکل ۲، بارهای استاندارد شده مدل پژوهش را نشان می دهد. در این مطالعه تمام روابط حس انسجام و دشواری در تنظیم هیجان با گرایش به اعتیاد معنی‌دار می‌باشد (P<۰/۰۵).

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

Chi-Square=101.31, df=62, P-value=0.00120, RMSEA=0.056

Scoheren=حس انسجام، Exciteme= دشواری در تنظیم هیجان
Addiction=گرایش به اعتیاد
شکل ۲- بارهای استاندار شده مدل پیش‌بینی گرایش به اعتیاد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (n =۲۰۰)

با توجه به شکل ۲ و اطلاعات جدول ۳، تأثیر مستقیم حس انسجام بر گرایش به اعتیاد ۰/۲۳-، حس انسجام بر دشواری در تنظیم هیجان ۰/۳۳-، دشواری در تنظیم هیجان بر گرایش به اعتیاد ۰/۶۷ به دست آمد. هم‌چنین با توجه به اطلاعات جدول ۲، میزان تأثیر غیرمستقیم حس انسجام بر گرایش به اعتیاد با میانجی‌گری دشواری در تنظیم ۰/۱۵- به دست آمد.

جدول ۳- شاخص‌های برازندگی مدل پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان پسر دوره دوم متوسطه مدارس دولتی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ (n =۲۰۰)

تأثیرات مستقیم		میزان اثر	مقدار T	مقدار P	نتیجه
حس انسجام	گرایش به اعتیاد	۰/۲۳-	۳/۵۷-	۰/۰۰۲	تأیید شده
حس انسجام	دشواری در تنظیم هیجان	۰/۳۳-	۴/۱۶-	۰/۰۰۲	تأیید شده
دشواری در تنظیم هیجان	گرایش به اعتیاد	۰/۶۷	۸/۴۴	۰/۰۰۱	تأیید شده
تأثیرات غیرمستقیم میزان اثر				**مقدار T**	**نتیجه**
حس انسجام	دشواری در تنظیم هیجان	گرایش به اعتیاد	۰/۱۵- =۰/۶۷×۰/۲۳-	۳/۷۳	تأیید شده

جهت تعیین کفایت برازش الگوی پیشنهادی با داده‌ها شاخص‌های کای اسکوئر بهنجار شده (Normed chi-square)، نیکویی برازش اصلاح شده (Adjusted index)، شاخص برازش مقایسه‌ای (Comparative fit index)، شاخص برازش افزایش (Incremental fit index)، شاخص برازش مقتصد (Parsimonious normed fit index) و ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (Root Mean Squared Error Of Approximation) مورد استفاده قرار گرفت. مقادیر هر یک از این شاخص‌ها بین ۰ و ۱ قرار دارد و مقادیر نزدیک و یا بیش‌تر از ۰/۹۰ نشانه مطلوب بودن مدل می‌باشد [۱۹]. CFI برای این مدل ۰/۹۸، IFI برابر ۰/۹۸، GFI برابر ۰/۹۳ بوده که در بازه قابل قبول قرار می‌گیرد و PNFI که مقدار ۰/۷۶ و دامنه قابل قبول آن بزرگ‌تر از ۰/۵۰ می‌باشد. شاخص‌های کای اسکوئر بهنجار شده (CMIN/DF) و شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI) در دامنه مورد قبول قرار دارد و مدل تدوین شده را مورد حمایت قرار می‌دهند. از آن‌جا که ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برای مدل حاضر ۰/۰۵۶ به دست آمده است، از طرفی بازه قابل قبول برای آن کم‌تر از ۰/۰۸ می‌باشد، پس می‌توان گفت مدل برازش شده مدل مناسبی است (جدول ۴).

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

جدول ٤- شاخص‌های برازش کلی مدل نهایی

شاخص	CMIN/DF	CFI	GFI	IFI	PNFI	RMSEA
مقدار محاسبه‌شده	۱/۶۳	۰/۹۸	۰/۹۳	۰/۹۸	۰/۷۶	۰/۰۵۶
سطح قابل قبول [۱۹]	۱-۳	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۹۰	>۰/۵۰	<۰/۰۸

بحث

پژوهش حاضر با هدف تعیین الگوی تحلیل مسیر گرایش به اعتیاد بر اساس حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان در نوجوانان انجام گرفت. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که حس انسجام اثر مستقیم در گرایش به اعتیاد دارد. این نتایج با یافته‌های Arghabaei و همکاران [۷]، García-Moya و همکاران [۹] و Grevenstein و همکاران [۸] مبنی بر این‌که حس انسجام در درگیر نشدن نوجوانان در مصرف دخانیات و نوشیدنی‌های الکلی نقش دارد هم‌خوان می‌باشد.

در تبیین این فرض می‌توان گفت که نوجوانی در انسان بیان‌گر یک نقطه زمانی رشدی منحصربه‌فرد و مهم است که همراه با افزایش رفتارهای ریسک‌پذیری است بررسی‌های بالینی و اپیدمیولوژیکی هم‌گرا، اوج مصرف مواد مخدر در دوران نوجوانی را گزارش می‌دهد و این فرضیه را به وجود می‌آورد که مغز در حال رشد در نوجوانی در معرض خطر از دست دادن کنترل مصرف مواد مخدر است. نوجوانی و سوءمصرف مواد مخدر هر دو با تغییرات شناختی و روان‌شناختی مهمی از جمله عدم کنترل و تکان‌شگری همراه هستند [۲۴]. از طرف دیگر هنگامی که محرکی محیطی از سوی فرد ادراک می‌شود، شناختی از آن محرک در ذهن او ساخته شده و قابل کنترل بودن آن به طور ذهنی ارزیابی می‌گردد و در نهایت انگیزه فرد برای مقابله با آن، ارزش و معناداری آن را تعیین می‌کند [۲۵]. این روندی که در ذهن انسان برای ارزیابی موقعیت طی می‌شود بخشی از احساس انسجام است. افرادی که دارای احساس انسجام قوی‌تر هستند سازگاری و انعطاف‌پذیری بیش‌تری با شرایط پیرامون خود دارند [۲۶]؛ زیرا نگرش این افراد نسبت به موقعیت، خود و توانایی‌های خود از آن‌ها فردی مصمم می‌سازد در حالی که افراد دارای احساس انسجام ضعیف دنیای اطراف خود را به گونه‌ای درک می‌کنند که برای آن‌ها مشکلاتی را به دنبال خواهد داشت؛ آن‌ها وقایع زندگی را بی‌ارزش و بی‌معنی می‌دانند [۴]. بر اساس این ویژگی‌ها می‌توان گفت نوجوانانی که حس انسجام پایین و ضعیفی دارند در تحلیل و درک موقعیت‌های چالش برانگیزی که برایشان به وجود می‌آید ناتوان بوده و از مصرف مواد مخدر به عنوان راه‌حلی برای رو به رو شدن با مشکل خود استفاده می‌کنند.

هم‌چنین نتایج تحلیل مسیر نیز نشان داد حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در هیجان اثر غیرمستقیم بر گرایش به اعتیاد و دشواری در تنظیم هیجان اثر مستقیم بر گرایش به اعتیاد دارد. این نتایج همسو با نتایج مطالعات Te Brinke و همکاران [۱۵]، Garland [۱۶]، Liese و همکاران [۱۷] و Marceau و همکاران [۱۴] مبنی بر این‌که دشواری در تنظیم هیجان به عنوان عاملی در نظر گرفته شده است که

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

احتمال بروز رفتارهای پرخطر در جوانان و نوجوانان را افزایش می‌دهد هم‌سو می‌باشد.

در تبیین این فرض می‌توان اظهار داشت که نظریه‌پردازان بر این اعتقاد هستند افرادی که قادر به مدیریت و کنترل صحیح هیجاناتشان در برابر چالش‌ها و مشکلات روزمره زندگی‌شان نیستند بیش‌تر علائم تشخیصی اختلالات روانی را از خود نشان می‌دهند و به همین دلیل میزان گرایش به اعتیاد در این افراد بیش‌تر است [۲۷]. افراد مصرف کننده مواد و نوجوانانی که گرایش به اعتیاد دارند در تنظیم و مدیریت هیجانشان دچار مشکل هستند این افراد هنگام روبه‌رو شدن با چالش‌ها و مشکلات زندگی به جای استفاده از راهبردهای حل مسأله و مهار هیجانات منفی خودشان به سمت مصرف مواد روی می‌آورند و با استفاده از مصرف مواد حالات روانی خودشان را تسکین می‌دهند. استفاده از مواد به منظور تنظیم هیجانات منفی و ناخوشایند در این افراد می‌باشد، در واقع استفاده از مواد مخدر ممکن است راهی برای فرار از واقعیت و کنار آمدن با استرس، افسردگی و نگرانی در آن‌ها باشد. علاوه بر نتایج مطالعه حاضر نشان داد که حس انسجام با میانجی‌گری دشواری در تنظیم هیجان به‌صورت غیر مستیم با گرایش به اعتیاد ارتباط دارد این فرض با یافته‌های Calandri و همکاران [۱۰] و Arya و همکارش [۱۱] مبنی بر این‌که حس انسجام با بهزیستی هیجانی ارتباط دارد همسو می‌باشد، در تبیین این فرض می‌توان گفت که حس انسجام نگرش مثبت فرد نسبت به توانایی‌های خود و معناداری وقایع می‌باشد در مقابل حس انسجام پایین باعث نگرش منفی فرد به موقعیت می‌شود و آن‌ها برای فاصله گرفتن از افکار و هیجانات منفی به مصرف مواد روی می‌آورند.

محدود بودن پژوهش حاضر به یک منطقه جغرافیایی و عدم کنترل متغیرهای جمعیت شناختی از جمله وضعیت اقتصادی و اجتماعی آزمودنی‌ها، دو محدودیت عمده مطالعه حاضر بود که پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده با کنترل متغیرهای جمعیت شناختی و اجرای آن در دیگر مناطق جغرافیایی انجام شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان گفت حس انسجام به عنوان متغیر پیش‌بین و دشواری در تنظیم هیجان به عنوان متغیر میانجی از عامل‌های مهم دخیل در گرایش به اعتیاد نوجوانان می‌باشد. از لحاظ کاربردی برگزاری کارگاه‌های آموزشی در حوزه اعتیاد و عوارض آن با آموزش مدیریت هیجان به دانش آموزان نوجوان توسط مشاوران مدارس و برنامه‌ریزان سلامت روان توصیه می‌گردد.

تشکر و قدردانی

از تمامی مسئولان آموزش و پرورش شهر اردبیل که برای صدور مجوز برای ورود به مدارس برای جمع‌آوری اطلاعات نهایت همکاری را داشتند و از دانش آموزان شرکت کننده در این پژوهش و هم‌چنین از دانشگاه محقق اردبیلی بابت حمایت مالی از این پژوهش نهایت تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]

[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

References

[1] Ballester L, Valero M, Orte C, Amer J. An analysis of family dynamics: a selective substance abuse prevention programme for adolescents. *J Eur Soc Work* 2020; 23(1): 93-105.

[2] Ogilvie JM, Shum DH, Stewart A. Executive functions in late adolescence and early adulthood and their relationship with risk-taking behavior. *J Dev Neuropsychol* 2020; 45(7-8): 446-68.

[3] Corongiu S, Dessì C, Cadoni C. Adolescence versus adulthood: Differences in basal mesolimbic and nigrostriatal dopamine transmission and response to drugs of abuse. *J Addict Biol* 2020; 25(1): 712-21.

[4] Antonovsky A. Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well. 1987: Jossey-bass.

[5] Eriksson M, Mittelmark MB. The sense of coherence and its measurement 12. The handbook of salutogenesis, 2017.

[6] Julkunen J, Ahlström R. Hostility, anger, and sense of coherence as predictors of health-related quality of life. Results of an ASCOT substudy. *J Psychosom Res* 2006; 61(1): 33-9.

[7] Arghabaei M, Soleimanian AA, Mohammadipour M. The Role of Family Emotional Atmosphere, Sense of Coherence, and Affects in the Prediction of Tendency Toward Substance Use Among University Students. *Iran J Psychiatry Behav Sci* 2018; 24(3): 310-23. [Farsi]

[8] Grevenstein D, Bluemke M, Nagy E, Wippermann CE, Kroeninger-Jungaberle H. Sense of coherence and substance use: Examining mutual influences. *J Pers Individ* 2014; 64(1): 52-7.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]

[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

[9] García-Moya I, Moreno C, Jiménez-Iglesias A. Understanding the joint effects of family and other developmental contexts on the sense of coherence (SOC): a person-focused analysis using the Classification Tree. *J Adolesc* 2013; 36(5): 913-23.

[10] Calandri E, Graziano F, Borghi M, Bonino S. Depression, positive and negative affect, optimism and health-related quality of life in recently diagnosed multiple sclerosis patients: the role of identity, sense of coherence, and self-efficacy. *J Happiness Stud* 2018; 19(1): 195-277.

[11] Arya B, Lal DS. Grit and sense of coherence as predictors of well-being. *J Posit Psychol* 2018; 9(1): 169-72.

[12] Dingle GA, Neves DdC, Alhadad SS, Hides L. Individual and interpersonal emotion regulation among adults with substance use disorders and matched controls. *Brit J Soc Clinic Psychol* 2018; 57(2): 186-202.

[13] Formiga MB, Galdino MK, Vasconcelos SC, Neves JW, Lima MD. Executive functions and emotion regulation in substance use disorder. *J Rev Bras Psiquiatr* 2021; 70(1): 1-9.

[14] Marceau EM, Kelly PJ, Solowij N. The relationship between executive functions and emotion regulation in females attending therapeutic community treatment for substance use disorder. *J Drug and Alcohol Depend* 2018; 182(1): 58-66.

[15] Te Brinke LW, Menting AT, Schuiringa HD, Deković M, Weisz JR, de Castro BO. Emotion regulation training as a treatment element for externalizing problems in adolescence: a randomized controlled micro-trial. *J Behav Res Ther* 2021; 1(143): 1-13.

[16] Garland EL. Mindful positive emotion regulation as a treatment for addiction: from hedonic pleasure to self-transcendent meaning. *J Curr Opin Behav Sci* 2021; 3(39): 168-77.

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]

[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

[17] Liese BS, Kim HS, Hodgins DC. Insecure attachment and addiction: Testing the mediating role of emotion dysregulation in four potentially addictive behaviors. *J Addict Behav* 2020; 8(107): 1-7.

[18] Tremblay M, Baydala L, Khan M, Currie C, Morley K, Burkholder C, et al. Primary substance use prevention programs for children and youth: a systematic review. *Pediatrics* 2020; 146(3): 1-24.

[19] Homan A. Structural Equation Modeling Using LaserL Software. 2014, Tehran: Samt. [Farsi]

[20] Zargar Y, Najarian B, Naami A. Investigating the relationship between personality traits, religious attitude and marital satisfaction with addiction readiness in the employees of an industrial company in Ahvaz. *J Edu Sci* 2008; 15(10): 99-120. [Farsi]

[21] Gratz KL, Roemer L. Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *J Psychopathol Behav Assess* 2004; 26(1): p. 41-54.

[22] Rohani C, Khanjari S, Abedi HA, Oskouie F, Langius-Eklöf A. Health index, sense of coherence scale, brief religious coping scale and spiritual perspective scale: Psychometric properties. *J Adv Nurs* 2010; 66(12): 2796-806. [Farsi]

[23] Mahammadzadeh A, Poursharifi H, Alipour A. Validation of Sense of Coherence (SOC) 13-item scale in Iranian sample. *J Soc Behav Sci* 2010; 5: 1451-5. [Farsi]

[24] Moazen P, Azizi H, Salmanzadeh H, Semnanian S. Adolescent morphine exposure induces immediate and long-term increases in impulsive behavior. *J Psychopharmacology* 2018; 235(12): 3423-34.

[25] Rothmann S, Steyn L, Mostert K. Job stress, sense of coherence and work wellness in an

employees. *J BMC Public Health* 2008; 8(1): 1-7.

[27] Mennin D, Farach F. Emotion and evolving treatments for adult psychopathology. Clinical Psychology: *J Science and Practice* 2007; 14(4): 329-52.

electricity supply organisation. *J S Afr Bus Manag* 2005; 36(1): 55-63.

[26] Liukkonen V, Virtanen P, Kivimäki M, Pentti J, Vahtera J. Sense of coherence and attrition during four-year follow-up in cohorts of permanent and non-permanent Finnish

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]
[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]
[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]

Path Analysis Model of Tendency to Addiction Based on a Sense of Coherence with the Mediation of Emotion Regulation Difficulties in Male Adolescents: A Descriptive Study

T. Akbari[1], M. Javidpour[2], A. H. Shabanian[3]

Received: 02/05/21 Sent for Revision: 24/07/21 Received Revised Manuscript: 11/12/21 Accepted: 13/12/21

Background and Objectives: Adolescence is a critical period for the onset of addiction and psychological disorders. This study aimed to determine the path analysis model of tendency to addiction based on a sense of coherence with the mediation of emotion regulation difficulties in adolescents.

Materials and Methods: In this descriptive study, the statistical population consisted of all male secondary school students studying in public schools in Ardabil city in the academic year of 2019-2020. From this community, a sample of 200 people was randomly selected by multistage random sampling method and answered the questionnaires of tendency to use drugs, emotion regulation difficulties, and a sense of coherence. The obtained data were analyzed using Pearson's correlation test and path analysis modeling.

Results: The results showed that the tendency to addiction was negatively correlated with the total score of sense of cohesion ($r=-0.42$, $p<0.001$), components of perceptibility ($r=-0.41$, $p<0.001$), controllability ($r=-0.18$, $p<0.05$), and significance ($r= -0.38$, $p<0.001$), and positively correlated with the total score of difficulty in emotion regulation ($r=0.62$, $p<0.001$). Also difficulty in regulating emotion was negatively related to the total score of sense of cohesion ($r=-0.28$, $p<0.001$), perceptual components ($r=-0.26$, $p<0.001$), and significance ($r=-0.35$, $p<0.001$). Model fit indices also confirmed the effect of sense of cohesion on the tendency to addiction with mediation of difficulty in emotion regulation.

Conclusion: According to the results of this study, in terms of application, it is recommended to hold educational workshops in the field of addiction and its side effects by teaching emotion management to adolescent students by school counselors and mental health planners.

Key words: Addiction, Sense of coherence, Emotion regulation difficulties, Adolescents

Funding: This study was funded by University of Mohaghegh Ardabili.

Conflict of interest: None declared.

Ethical approval: The Ethics Committee of University of Mohaghegh Ardabili approved the study.

How to cite this article: Akbari T, Javidpour M, Shabanian AH. Path Analysis Model of Tendency to Addiction Based on a Sense of Coherence with the Mediation of Emotion Regulation Difficulties in Male Adolescents: A Descriptive Study. *J Rafsanjan Univ Med Sci* 2022; 20 (11): 1209-22. [Farsi]

1. Associate Prof., Dept.of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran, ORCID: 0000-0002-2055-9253

(Corresponding Author) Tel: (041) 31505620, Fax: (041) 31505620, E-mail: Akbari-ta@uma.ac.ir

2. PhD Student in Educational Administration, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of MohagheghArdabili, Ardabil, Iran, ORCID: 0000-0002-9955-8105

3. MA in Social Sciences, Education Research Expert, ORCID: 0000-0001-6747-5455

[Downloaded from journal.rums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.17353165.1400.20.11.1.1]

[DOI: 10.52547/jrums.20.11.1209]